

Laibacher Diöcesanblatt.

Nr. 8.

Inhalt: I. Ministerial-Erlaß betreffend die Evidenz der Sterbefälle von Militärpersonen. — II. O strelovodih pri cerkvah — III. Historia Cathedralis Ecclesiae Labacensis auctore Joanne Gregorio Thalnitschero (continuatio). — IV. Miscellanea. — V. Literatur. — VI. Concurs-Verlautbarung. — VII. Chronik der Diözese.

1882.

I.

Ministerial-Erlaß betreffend die Evidenz der Sterbefälle von nach den Pändern der ungarischen Krone gehörigen beurlaubten Militärpersonen.

Die hohe k. k. Landesregierung für Krain hat mit Zuschrift vom 2. Juli d. J., Z. 5669, folgenden Erlaß des hohen k. k. Ministeriums des Innern vom 26. Juni 1882, Z. 14707, betreffend die Evidenz der Sterbefälle in der österreichischen Reichshälfte von nach den Ländern der ungarischen Krone zuständigen, dem Verbands des stehenden Heeres, der Kriegsmarine oder ungar. Honvedtruppe angehörigen Individuen, sowie auch von Personen, welche aus dem Militär-Stat Versorgungs- oder Gnadenbezüge genießen, anher mitgetheilt:

„Im Nachhange zum hierortigen Erlasse vom 12. Februar 1880, Z. 17512, betreffend die Herstellung der Evidenz über die Sterbefälle der dem Militär- beziehungsweise dem Landwehrstande angehörigen Individuen (Laib. Diöcesanblatt Nr. 3 de 1880, Seite 38) findet das k. k. Ministerium des Innern einvernehmlich mit dem k. k. Cultusministerium in Folge der in der ungarischen Reichshälfte geübten Reciprocität anzuordnen, daß sich nach den Bestimmungen dieses Erlasses auch in jenen Fällen zu benehmen ist, wenn in einem Orte der österr. Reichshälfte ein nach den Ländern der ungarischen Krone zugehöriges beurlaubtes Individuum des k. k. Heeres der Kriegs-Marine oder der ungarischen Honved-Truppe stirbt.

Es hat daher auch rücksichtlich dieser Personen der Todtenbeschauer in dem Todtenbeschauzettel den Militär-respective Honvedstand des Verstorbenen ersichtlich zu machen, und der Seelsorger respective Matriführer den Todtenschein stempel- und gebührenfrei sofort dem Gemeindevorsteher des Sterbeortes einzusenden, das Gemeindeamt des Sterbeortes aber hierauf diesen Todtenschein sammt dem bei dem Verstorbenen etwa vorgefundenen Militär- oder Honvedpasse, oder eventuell Urlaubs-Certificate — falls es zugleich als politische Bezirksbehörde fungirt, selbst, sonst hingegen im Wege der vorgesezten k. k. politischen Bezirkshauptmannschaft — an die politische Heimatsbehörde des Verstorbenen oder unmittelbar an das betreffende Ergänzungsbezirks- oder Honved-Bataillons-Commando zu übermitteln.

Im weiteren Nachhange zu dem obgedachten Erlasse wird ferner über Ersuchen des k. k. Reichs-Kriegs-Ministeriums und des k. k. Landes-Verteidigungs-Ministeriums im Einvernehmen mit dem k. k. Cultus-Ministerium verfügt.

1. Stirbt ein Militär-Gagist des Ruhestandes oder vom Verhältnisse außer Dienst des k. k. Heeres und der Kriegsmarine, ein Pensionist ohne Militär-Charakter, eine mit einer Gnadengabe, Sustentation, Provision, Alimentation, oder einem Almosen theilte Person, endlich eine im Versorgungsgenusse stehende Militär-Witwe oder Waise, so hat der Todtenbeschauer in den Todtenbeschauzettel auch den Umstand, daß die verstorbene Person im Genusse eines Bezuges aus dem Militär-Stat gewesen sei, ersichtlich zu machen, und der Matriführer den gebührenfrei ausgestellten Todtenschein unverzüglich dem Gemeindevorsteher zu übergeben, welcher denselben sodann ohne Säumnis der politischen Bezirksbehörde behufs Zustellung an das Ergänzungsbezirks-Commando des Bereiches, beziehungsweise an das im Sterbeorte befindliche Platz-Commando übermittelt.

2. Die gleiche bezügliche Pflicht obliegt dem Todtenbeschauer, Matriführer und Gemeindevorsteher auch

beim Ableben von Personen, welche aus dem Landwehr-Etat, Versorgungs- oder Gnaden-Genüsse beziehen, und es ist in diesem Falle von der politischen Bezirksbehörde der Todtenschein an die Landwehrbehörde des Bezirkes zu übermitteln.“
Hieron werden die Herren Matriführer zur Darnachachtung in die Kenntniß gesetzt.

Vom fürstbischöflichen Ordinariate zu Laibach am 25. Juli 1882.

II.

O strelovodih pri cerkvah.

Ena naj silovitejših naravnih prikazni je strela. Kako grozno razdrtijo učini, kamor udari! Mogočno drevo kakor slabo bilko razdene, najtrdnejši zid prebije in poruši, večkrat poslopja zapali in ljudem ali živalim hipoma življenje vzame.*)

A človeški duh, ki je v nekem oziru silnejši od vseh naravnih sil, iznašel je sredstvo, po katerem saj deloma gospoduje tudi nad to naravno prikaznijo. S pomočjo strelovoda odkaže človek mogočni nébesni iskri gladko pot v zemljo ter varuje sebe in svoje imetje groznih njenih učinkov. —

Leta 1752 je Franklin v Filadelfiji iznašel strelovod, in iz Amerike se je ta iznajdba kmalo razširila tudi po starem svetu. Le nekaj let pozneje stal je že tudi v Ljubljani prvi strelovod na sedanji Virantovi hiši, tadanjem Jezuitskem tehničnem učilišči; postavil ga je bil Jezuit o. Gabrijel Gruber, znamenitega matematika Jurija Vege učitelj**). Dandanes se vidijo strelovodi že skoraj po vseh večjih poslopih.

Med različnimi poslopji so streli skoraj najbolj izpostavljene cerkve s svojimi visokimi zvoniki. Potreba zavarovati jih s strelovodi je tedaj očitna in velika. In vendar se nahaja še mnogo cerkvá brez strelovodov, pri mnogih so pa strelovodi slabi, pomanjkljivi. Zato se večkrat sliši ali bere o nesrečah, ki so se zgodile, o škodi, ki jo je strela napravila v tej ali onej cerkvi.

Mislím torej, da ne bode neumestno, ako tu nekoliko izpregovorim o strelovodih pri cerkvah. Razložiti hočem, kakošen naj bode dober strelovod, da bo svojemu namenu ustrezal, ter opomniti na nekatere napake in pomanjkljivosti, ki se pri strelovodih večkrat nahajajo. Ako bodo cerkveni predstojniki namen strelovoda in način njegovega delovanja dobro razumeli, mogoče jim bo pomanjkljivosti cerkvenih strelovodov zaslediti in z malimi stroški odpraviti. Kdor bi pa hotel napraviti kak nov strelovod, lahko si bo oskrbel kaj dobrega in zanesljivega.

Da bomo namen strelovoda in način njegovega delovanja dobro umeli, moramo si v spomin poklicati ter pred očmi imeti nekoliko tega, kar fizika uči o elektriki sploh in o zračni elektriki posebej.

Vzrok električnim prikaznim je neka skrivna, po svojem bistvu še ne popolnoma znana moč, ki se elektrika imenuje. Elektrika je dvojna: pozitivna + E in negativna — E. Pozitivna elektrika negativno vleče náse, pozitivno ga odbija, in ravno tako negativna vleče náse pozitivno, negativno pa odbija.

V neelektričnem telesu je ravno toliko pozitivne, kakor negativne elektrike. Ako stekleno palico drgnem s svilnato ruto, preide nekoliko + E iz svile v steklo in ravno toliko — E iz stekla v svilo. V steklu prevaja potem + E, v svili pa — E. Steklo je tedaj pozitivno, svila negativno električna. Pri električnem kolovratu drgne se steklo z amalgamiranim usnjatim blekom. Pa ne samo z drgnenjem, ampak še po različnih drugih načinih postanejo telesa električna.

Telesa, po katerih se elektrika lahko pretaka, imenujejo se prevodniki, ona pa, ki elektriko slabo vodijo, imenujejo se neprevodniki ali slabi prevodniki. Najboljši prevodniki so razne kovine. Veliko slabiji, pa vendar še prevodnik, je voda; zato vsa mokra ali vlažna telesa saj po nekoliko vodijo elektriko. Tudi človeško telo in živalska telesa so precej dobri prevodniki.

*) Dne 18. avgusta 1769 je udarila strela v zalogo smodnika v mestu Brescia. Zapalila je 2000 centov smodnika; tretji del mesta se je pri tem porušil in poginilo je okrog 3000 ljudi. — Blitzableiter, von Gebrüder Mittelstrass in Magdeburg.

***) To zgodovinsko znamenitost, kakor tudi mnogo drugega tu popisane, povedal mi je prečastiti gospod profesor M. Peternel, za kar se mu presrečno zahvaljujem. Pis.

Ako se pozitivno električno telo bliža negativno električnemu, pritezate se nasprotni elektriki in v gotovi daljavi se združite v podobi električne iskre. Iz prvega telesa preskoči nekoliko $+ E$ na drugo telo, iz tega pa ravno toliko $- E$ na prvo, in obe telesi ste potem neelektrični. Ako se pa n. pr. pozitivno električno telo približa neelektričnemu prevodniku, ločite se v poslednjem nasprotni elektriki: $- E$ zbere se na koncu, ki je bliže pozitivno električnemu telesu, $+ E$ pa se kolikor mogoče oddalji od njega. V gotovi daljavi združite se tudi tukaj $+ E$ in $- E$ v podobi električne iskre. To združevanje pa se godi polagoma in brez iskre, ako je prevodnik na koncu proti električnemu telesu obrnjenem ostro rtast (ošpičen.) Iz osti (ali špice) pretaka se polagoma $- E$ na pozitivno električno telo, kjer se združuje s $+ E$, ter poprej električno telo v kratkem času stori neelektrično.

Tudi ozračje je pri vsakem vremenu bolj ali manj električno; posebno močno električni so pa hudourni oblaki, in sicer večidel pozitivno, včasih pa tudi negativno električni. Franklin je to elektriko preiskoval s tem, da je ob času hude ure spustil v zrak papirnatega zmaja, s kakoršnim se otroci igrajo. Zmaj je bil pritvezen na mokri konopni vrvi in na koncu vrvice je visel ključ. Držal je pa on zmaja za suho svilnato vrstico, katera je bila privezana nekoliko nad ključem. Ko se je zmaj hudournemu oblaku približal, mogel je Franklin iz ključa izvabiti električnih isker, ki pa niso bile posebno močne. De Romas je ta poskus ponavljal ter izvabil iz ključa s pomočjo posebne priprave v eni uri okolo 30 veliko močnejših do 3 metre dolgih isker; pokalo je pri tem tako, kakor bi streljal s samokresom. Reichmann v Petrogradu se je pa pri nekem enakem poskusu unesrečil: zadela ga je močna električna iskra ter ga ubila. S temi poskusi je bilo dokazano, da zračna elektrika ni različna od navadne elektrike, ki se dobi z električnim kolovratom, samo da je veliko močnejša.

Ako se pozitivno električen oblak približa negativno električnemu ali pa neelektričnemu, preskoči v gotovi daljavi električna iskra iz oblaka v oblak, in tedaj se zabliska in zagromi.

Ako se pa električen oblak približa kakemu vzvišenemu mestu na zemlji, n. pr. vrhu gore ali griča, poslopju ali visokemu drevesu, tedaj preskoči električna iskra, ako daljava ni prevelika in je oblak dosti električen, iz oblaka v zemljo, in takrat pravimo, da je treščilo, ali da je strela udarila. Razvidno je, zakaj strela bije navadno v najvišje vrhove, ker so namreč ti oblaku najbliže. Ako je predmet od strele zadet dober prevodnik od vrha do tal, prevodi strela brez škode v zemljo. Samo ako je prevodnik jako šibek, n. pr. tanka žica, segreje se pri tem tako, da se razbeli in tudi popolnoma zgori. Človeško telo sicer tudi elektriko precej dobro vodi, a če strela človeka zadene, mu čutnice tako pretrese, da ga večidel precej umori. — Ako pa mora strela skozi neprevodnike ali slabe prevodnike iti v zemljo, jih razbije, raznese, in, ako so lahko gorljivi, jih zapali. Ljudje razločujejo ognjeno strela od mrzle ali vodéne. Tega razločka pa ni. Tudi strela, ki ne zapali, je ognjena električna iskra, pa je, ali slabeja, ali pa ne zadene lahko gorljivih tvarin, ali pa slednjič najde dobrih prevodnikov, n. pr. mokrih stvari, po katerih pride do tal.

Zdaj lahko prestopim k svoji nalogi.

Kaj je torej strelovodu namen?

Strelovod ima dvojen namen:

1. On mora pripraviti strela gladko pot v zemljo po dobrem prevodniku. Strela si poišče najkrajšo pot v zemljo po naj boljšem prevodniku. Ako torej z najvišjega vrha kakega poslopja dober prevodnik nepretrgano drži v zemljo, šla bode strela po njem, in poslopju se ne bo nič hudega zgodilo. Iz tega že sledi, da mora strelovod biti narejen iz tvarine, ki strela dobro vodi. Navadni tvarini ste železo ali baker (Kupfer), poslednji je več kot 5krat boljši prevodnik od prvega. Dalje že iz tega sledi, kako imenitno je, da strelovod nikjer ni pretrgan.

2. Strelovod ima pa tudi namen, strela od poslopja odvrniti, zabraniti, da sploh ne trešči. Ta namen je bolj neznan. Navadno se ravno nasprotno misli, da strelovod strela vabi na poslopje, in zato se ga nekateri nekako bojé. Slabega strelovoda se je res treba bati, ker je bolj nevaren, kakor koristen. Dober strelovod pa resnično večkrat stvari, da strela sploh ne udari, ko bi sicer udarila, in če udari, je veliko slabeja, kakor bi sicer bila. Da bomo to umeli, mislimo si nad strelovodom pozitivno električen oblak. $+ E$ v oblaku náse vleče zemljino $- E$ elektriko in odbija $+ E$. $- E$ se torej v obilni meri nakopiči v vrhnem koncu strelovoda, med tem ko $+ E$ po strelovodu v zemljo odteka. Ker se pa strelovod v vrhu končava v oster stožec (Kegel), godi se to, česar sem

spredaj omenjal: iz stožčeve osti pretaka se namreč polagoma in brez električne iskre — E, ter se združuje z oblačno + E, in tako slabi elektriko v oblaku ter strela zabrani, ali pa saj njeno moč zmanjša.

Zdaj še le, ko namen in delovanje strelovoda popolnoma poznamo, hočem natančneje popisati posamezne njegove dele, in razvidno bo samo po sebi, kakih pomanjkljivosti posamezni deli ne smejo imeti, in kako slabega vpliva morejo take pomanjkljivosti biti, ako se kje nahajajo.

Pri vsakem strelovodu se morajo razločevati trije pglavitni deli, in ti so:

1. privodnica,
2. prevodnica,
3. razvodnica.

1. Privodnica (Auffangstange), t. j. oni del strelovoda, ki iznad poslopja moli proti nebu in ima namen v strelovod privoditi nebesno električno iskro. Privodnica je zopet sestavljena iz dveh delov: a) iz močne železne palice, ali železnega droga, in b) iz bakrene osti, ki se s pomočjo vijaka (Schraube) pritrdi vrh železnega droga.

a) Železni drog je navadno 3—4m. visok, okrogel, in mora biti najmanj 26mm. ali za dober palec debel. Pribiti se mora na najviši del poslopja, in paziti je treba na to, da je dobro pritrjen, da ga strela ne omaja.

b) Bakrena ost, ki je privita na železni drog, je lahko malo tanjša od poslednjega, vendar mora imeti v premeru saj 13—16mm., dolga pa naj bo 30—40cm. Le njeni vrh naj bode rtast v podobi stožca, kateri mora biti sicer oster, pa vendar ne prepodolgast in prešibek, da ga strela ne raztopi. Višina mu bodi 2—3krat toliko, kakor premer njegove podlage. Da osti rja ne obje in da vedno ostra ostane, mora ta vrhovni stožec biti s platino obdan ali pa v ognju dobro pozlačen.*) Prvo je boljše, pa malo dražje; zadostuje tudi drugo. Vendar se vsaj na visokih stolpih izplača napraviti s platino obdane osti, da jih ni treba večkrat preminjati, kar je težavno. Ostrina osti je jako važna. Vzemimo, da je vrh privodnice top ali tumpast, potem se negativna elektrika ne bo polagoma pretakala iz privodnice v oblak, pač pa se je bo v privodnici prav mnogo nakopičilo. Privlačnost med to — E in oblačno + E bo jako velika, in tako strelovod ne bo strele odvrnil, ampak bo še le pripomogel k temu, da bo udarila, in sicer s silno močjo. Zaropotalo bo strašno, in ako strelovod ni močno prubit, ga bo omajalo ali celo ob tla vrglo. Potrebno je torej večkrat, posebno potem, ko je treščilo v strelovod, ogledati si ost na privodnici, jeli še ostra? Kdor ima dober daljnogled, lahko to vidi, ne da bi hodil na višavo. Ako se pomanjkljivost zapazi, naj se ost odvije in z novo nadomesti, stara pa se da popraviti. Zato je dobro, posebno v krajih, kamor rado treska, imeti kako ost v rezervi, ker ni varno strelovod dolgo časa puščati brez nje.

Delokrog privodnice je precej omejen. Na velikih poslopih jih mora zato po več biti. Pri majhnih in srednjih cerkvah zadostuje ena privodnica na vrhu zvonika. Ako sta dva zvonika, morata imeti vsak svojo, če je pa cerkev zelo dolga, potrebna je še ena privodnica na nasprotnem koncu cerkvene strehe, posebno ako je tudi tu kako vzvišeno mesto. Vse privodnice naj bodo med sabo zvezane. Za dve privodnici zadostuje ena prevodnica in ena razvodnica.

2. Prevodnica (Ableitung) je oni del strelovoda, ki prevodi strela od vrha poslopja do tal. Pri starih strelovodih so prevodnice navadno narejene iz precej močnih železnih šin, novejši čas pa jih delajo rajše iz bakra. Iz 9—12 bakrenih žic, katere morajo biti vsaj po 2mm. debele, splete se vrv, ki ima v premeru 8—10mm.; in to je najboljša prevodnica, katera ima veliko prednosti memo železnih šin. Prvič je lahko taka prevodnica vsa iz celega, in se ni bati, da bi bila kje pretrgana ali slabo zvezana; drugič ni tako težka, kakor železna in se lažje pribije ter ima ličnišo podobo; slednjič pa tudi ne stane nič več, ali saj ne znatno več, kakor železna, sme namreč veliko tanjša biti od one, ker baker bolje vodi elektriko, nego železo. Debelost prevodnice ravna se tudi po njeni dolgoti. Za visoka poslopja mora biti nekoliko debelejša.

Prevodnica se s pomočjo saj 8cm. široke bakrene šine pritrdi k privodnici, katera se mora popred na dotičnem mestu opiliti. Skrbeti je treba za to, da ostane ta zveza vedno trdna in živa. Z enako pazljivostjo se mora pri železnih prevodnicah paziti na to, da se posamezne šine, kjer so zložene, dobro druga druge tišče, in da se v skladu rja ne nabere. Sklenene ne smejo biti v podobi verige, ampak naj bolje je, ako je druga na drugo z dvema vijakoma dobro pritrjena.

*) Napačna misel je, da zlato strela naše vleče. Ono tukaj nima drugega namena, kakor ost varovati rje.

Od privodnice se spelje prevodnica po najbližnji poti do tal, ako je mogoče tako, da na senčni strani pride do zemlje in tako, da ne gre prav blizo memo kakih vrat. Na več krajih naj bode dobro pritrjena, in nič ne dé, ako se kje poslopja dotika. Ako je speljana po strehi iz bakrene, železne ali kake druge kovinske pločevine, mora celo na več krajih biti ž njó v trdni kovinski dotiki. Ako gre dalje časa blizo kakega kovinskega žlebu in ž njim vzporedno, naj se zgoraj in spodaj ž njim zveže po bakreni žici (Draht) ali šini najmanj 2mm. ¹⁾ debeli. Dobro je in včasih glede odstranjenja nevarnosti potrebno, da so s strelovodom zvezane tudi vse večje kovinske stvari v poslopji, n. pr. močne in dolge železne vezi v zidovji, posebno ako vertikalno stoje, ali če gre strelovod blizo njih in ž njimi vzporedno.

3. Razvodnica (Erdleitung) je podzemeljsko nadaljevanje prevodnice in ima namen elektriko razvoditi, iz strelovoda jo hitro po zemlji razširiti. Na razvodnico se navadno najmanjša pozornost obrača, in vendar je to skoraj najmenitnejši del strelovoda. Vse je namreč na tem ležeče, da pozitivna elektrika, katero istoimenska elektrika oblakova odbija, iz strelovoda po razvodnici lahko odteka v zemljo, ker le tedaj bode tudi iz privodnice v obilni meri odtekala negativna elektrika proti oblaku, in strelovod bo redno in dobro deloval; le tedaj bode tudi, ako trešči v strelovod, strela lahko brez škode in brez sledú prešla v zemljo. Ako je pa razvodnica slaba, nakopičuje se v njej pozitivna elektrika in na privodnici negativna. Temu je nasledek, da treska v strelovod pogosto in silno, ost na privodnici svojo ostrino skoraj pri vsakem tresku izgubi, strela pa večkrat zemljo daleč na okrog razrije, ako še kaj hujšega ne učini.

Po različnosti zemlje mora biti razvodnica različno narejena. Vsakako je potrebno, da drži razvodnica do vlažne zemlje, ker le ta elektriko dobro vodi, ne pa skala ali suh pesek. Posebno ugodno je, ako se more izpeljati razvodnica v kako tekočo vodo ali v kak vodnjak, kateremu voda vedno v obilni meri doteka. Nikakor pa bi se ne smela izpeljati v kako obzidano kapnico, v kateri ima voda le majhno površje; strela bi tu zidovje grozovito razdejala. Najlože je napraviti dobro razvodnico, ako je prevodnica bakrena vrv. Kakor hitro ta doseže tla, odklone se za 45° od zidu, in v navadni vlažni zemlji zadostuje, ako se je zakoplje v zemljo kake 4m. Malo pred koncem pa se preveže čeznjo drug kos enake bakrene vrvi v dolgosti 2—3m. Na vseh treh koncih pa se potem vrv razplete za $\frac{1}{2}$ m. na dolgo, in posamezne žice se razprostrejo po zemlji. Srednji in eden stranskih koncev naj segata kolikor mogoče globoko. Tretji konec pa naj bode zakopan prav plitvo, da, če je mogoče, ob času nevihte že dež premoči do njega.

Ako je pa prevodnica narejena iz železnih šin, končuje se razvodnica navadno v veliko železno ploščo, ki naj bode zakopana kolikor mogoče globoko. Počez na šino, ki je v tleh, pa je zopet privarjena druga železna šina, ali če je potreba, tudi njih več. Tudi te stranske šine se končujejo v železne plošče. Te plošče so včasih s tem nadomeščene, da so kar konci železnih šin v podobi kurje noge razklani v več rogovil. Tudi to ni slabo. Ako so tla skalnata, treba se je skale ogniti, ali pa jo prebiti, da se pride do vlažne zemlje. —

Lep nov strelovod, s tremi privodnicami in bakrenimi prevodnicami, ravno kar dodelan, vidi se na frančiškanski cerkvi v Ljubljani.

Kdor stvar sam razume in jo zna voditi, pa lahko tudi zunaj daleč od Ljubljane po domačih delavcih in cenó marsikaj popravi in tudi kaj lepega naredi. Vse, kar se za napravo strelovoda potrebuje, se lahko v Ljubljani naroči.

Dr. J. S.

¹⁾ Vse dimenzije so navedene po spredaj imenovani knjižici bratov Mittelstrass.

III.

Historia Cathedralis Ecclesiae Labacensis.**Auctore Ioanne Gregorio Thalnitschero I. U. D.**

(Continuatio.)

CAPUT VX.

Acta anno MDCCIV.

Ab eo tempore, quo anno elapso finis fabricae impositus, usquedum denuo opus reassumeretur, non obstante hiemis rigore, Mars intensius quam hucusque cum annis ab exorto bello cum Gallo-Hispanis crescendo, fremebat, adeo, ut Labacenses parte una Bavarorum, parte altera Hungarorum tumultuantium pertimescebant irruptiones et caedes, quorum ultimi actu Styriae confinia praedabunda manu aggressi sunt, qui cum nostra regione confoederati opem iteratis vicibus implorabant, nec spe frustrati sunt. Dominia etenim assignatum numerum ex subditis sistere Labaci statuto tempore debuerunt, qui in unum collecti 600 capita formabant. Hi in arce Labacensi lustrati tribus belliducibus Wolfgango Alberto Schwabio, . . . L. Baroni de Leo et Vito L. B. Thaufrer consignantur, qui fidelitate adstricti in militaribus exercentur, donec ex his 400 selecti sub Schwabio et L. Barone de Leo Styris in auxilium missi sunt. Civitas, ut irruptioni resistere posset, incolas armis exercebat, portarum vigiliis duplicabat et aperto oculo dormiebat. Clerus demum non solum preces ambulatorias, sed et solemnem processionem ad divinam opem implorandam e cathedrali Basilica ad Dei Matrem Virginem thaumaturgam, quae in aede s. Floriani plurimis miraculis clara colitur, instituit. Libet hic bina chronographica, quae insignis orator P. Fridericus Hoffsteter S. J. in concione ad populum dixit, subjungere:

Mater DoLorosa perICLItantI patriae
arMIIs LeopoLDI CaesarIs assIste.

Adfuit huic processioni celsissimus Princeps-Episcopus laudabili exemplo cum multitudine innumera comprecantium. His memoratis ferreis temporibus non perterritus animus Decani; recurrente vere, Deo auspice, 3. Martii denuo opus magno fervore aggreditur qua die datum operi initium in sarcophago sacratissimi Corporis Christi sacello perficiendo, quod Samerlius erga certum statutum pretium perficiendum assumpsit ac intra mensis spatium ad finem deduxit. Aegrotabat interim Paulus Jugoviz, murariorum Subpraefectus, vulgo „Polier“, senio confectus, ac 21. Martii diem clausit; de cuius morte vehementer dolebat Decanus, ob exactam eiusdem experientiam et industriam, cuius opere hactenus plurimum usus est.

Finito sarcophago gypsatores suum opus, videlicet capita composito ordine formanda aggrediuntur, parva aut nulla satisfactione Directoris fabricae, qui adeo lente procedebant, ut omnibus intuentibus nauseam et indignationem pepererint.

De turri porro mature dejicienda deliberatum ac stabilitum, eandem, cuius prototypon c. 7. dedimus, dejiciendi ac huius vice binas substituendi. 6. itaque Aprilis e quatuor primariis pulpitis promulgatum sequenti tenore:

„Crastina die ac subsequenti biduo ultima vice hoc in veteri campanili cathedralis Ecclesiae vesperi post pulsum „Ave Maria“ integro quadrante pulsabitur. Campana major, in

eodem, exigente ita novae fabricae proxime dejiciendo campanili, civitatis huius populo ac praefatae Ecclesiae in quotidianis occurrentiis, aliisque gravioribus necessitatibus, integris tribus saeculis, hoc anno terminatis, deservivit. Ut proinde eadem campana, aliaque ad nova campanilia brevi in moderno bono statu transferri valeat. Celsitudo sua reverendissima Dominus Ordinarius noster gratiosissimus concedit omnibus christifidelibus, qui durante eiusdem campanae praefato triduo pulsu unum „Pater“ ac „Ave Maria“ pro felici progressu fabricae, constructione novorum campanilium ac repositione saepedictae campanae, aliorumque ad nova campanilia, devote recitaverit, indulgentias quadraginta dierum in forma Ecclesiae consueta. In quorum fidem etc.“

Pulsatum proinde triduo, quo tempore nullus tam effrons visus, qui non ad praefixam mentem preces funderet, ut indulgentiarum episcopalium particeps fieri posset.

Ut demolitioni turris campanariae principium daretur 10. Aprilis conscendit eandem Matthaeus . . . faber lignarius, qui facto pontone pensili una cum Sebastiano Lagoia, suo magistro, crucem Hispan. deposuit; dein tectum disiectum, campana vero major 18. dicti mensis Aprilis demissa incolumis, una cum reliquis minoribus, ac interim, donec novae turres aedificentur, ad latus Basilicae quod septentrionem respicit positae, quo postridie me contuli, ac inscriptiones gothico idiomate expressas, quae mihi in combinando magnum negotium facesserunt, punctatim descripsi, quae sic sonant:

SANCTA MARIA † SANCTI NICOLAI EPISC. † DOMINI † PRECIOSAE † ADESTIS † DOMINVS
NOSTER IESUS REX IVD. NAZARENVS.

Et haec in circumferentia superna exstant, subtus vero legitur simili caractere:

HAEC EST DIES, QVAM FECIT DOMINVS. HODIE DEVS AFFLICTIONEM POPVLI SVI RE-
SPEXIT ET REDEMPTIONEM MISIT. HODIE MORTEM SVAM TIMIDAM INTVLIT. TONITRVA
FVGAVIT. HODIE DEVS HOMO.

Videamus modo, quales gerat effigies. Parte una cernitur s. Georgius, Patronus civitatis Labacensis cum subscriptione; „Cives Labacenses.“ Anno 1404. Parte altera visitur beatissima Virgo cum subscriptione: S. Maria ora pro nobis.“

Non procul inde reperitur draco cum aureo vellere, insigne Civitatis. Extat etiam Christus Salvator noster in cruce pendens, cum his characteribus:

† † X T S

parte una Lorenz STEMEL, parte altera Ioannes STEMEL. An hi maecenates, aut furores fuerint, aliorum calculo relinquimus.

Redeamus ad fabricam. Muratores 7. Aprilis denuo opus reassumunt, quibus in aerarii praefectum Joannes Baptista Schnediz, vir, in quo summa probitas, summum officium et observantia primatum obtinet, praeficitur; qui ob exactam eius industriam sempiternum decus nominis sui sibi constituit. Cum operi vix initium datum, abiit celsissimus Episcopus Ordinarius loci Goritiam ad installandum Comitem Casparum Cobenzel, neo-Capitaneum eiusdem Comitatus, ubi munus Commissarii caesarei magno cum decore subiit. Redux domum iter Salysburgum tum ad residentiam qua Canonicus, tum ad Canonici Comitatus ab Harrach, qui ad Coadjutoris munus dicti Archiepiscopatus aspirabat, partes tuendi prosequitur, ubi tota aestate et pene autumno morabatur.

Julius Qualeus, e patria redux 24. Aprilis, binas secum attulit imagines, Pentecosten videlicet pro PP. Carthusianis in Freidniz, et S. Dismae ad usum Nobilis Academiae Unitorum, sub eiusdem Sancti invocatione collectae, quos Loinii in statu Mediolanensi, loco natali, hac hieme confecit. Primum

tum opus aggreditur s. Zachariam extra Ecclesiam, quod intra quinque dies absolvit. Quo peracto ad imaginem s. Joannis Bapt., Praecursoris Redemptoris nostri, perficiendam movet. Qua pariter absoluta 25. Maji processionem diebus Dominicis a Paschate usque ad festum s. Michaelis Archangeli cum quatuor Initiis et ss. Sacramento ab immemorabili tempore observari solitam, circa novam Basilicam omnium primo instituit Decanus, ac Sanctissimum deportavit. Cui solemnī primae processioni Maria Anna, Principissa ab Auersberg, cum sua domicella filia, ac magno concursu utriusque sexus comprecantium adfuit, cujus tam pium opus ac laudabile facinus nulla delebit oblivio.

Biduo post reperti sunt in dejectione supramemoratae turris campanariae tres numi cum caractere gothico ac insigni regionis nostrae desuper signato; moneta haec fuit propria Provinciae, vulgo „Landtmünz“, quae extra Patriam nullum valorem obtinuit, quod etiamnum [in omnibus regionibus Italiae observari novimus. Optandum foret, ut denuo Primates Patriae quid tale introducere studerent ad commodum et bonum publicum promovendum, cum maxima nostrā tempestate penuria sit monetae minutae.

Prima Junii, utpote die festo, cum Templum ab omni strepitu vacaret, Julius Qualeus sese eidem inclusit, ac speculo usus ad latus chori se effigiavit, ea arte, qua pollebat, ut in effigie vivus spirare videatur. Interrogatus, cur in hac ex quatuor imaginibus majoribus sibi locum selegerit, respondit, se hac de causa eo posuisse, ubi egentibus panis distribuitur, cum et is sat bonam portionem a divo Nicolao Thaumaturgo, huius Basilicae Patrono, acquisiverit.

Accidit 27. dicti mensis memorabilis casus in constructione huius Basilicae, cum hora sexta matutina e pontone pensili aliquo in summitate Templi locato inopinate rupto lapsus murariorum unus (alter enim se mature salvavit) in secunda contignatione subtus intra duas trabes brachiis innixus haeserit, donec semivivus inde reportaretur. Cui ob evidens mortis periculum perterrita venae sectio adhibita, et triduo priori sanitati restituitur. Moles porro trabium ad infimum tectum, ubi caementum parabatur, delapsa, septem laboratores nutu oculi prosternit, absque eo qui minimus ex iis laesus fuerit. Quod stupendum miraculum nulli alteri, quam divo Nicolao, qui hos omnes et reliquos hactenus a tot evidentibus periculis incolumes servaverit ac salvaverit.

Aestas sicca ac serena opus specialiter hoc anno promovit, adeo ut 13. Julii actu initium tecto imponendo datum, quod spatio 6 septimanarum perfectum. Ob eandem siccitatem e contra frugibus nocivam, cum notabili tempore nulla pluvia visa fuerit, 26. Augusti ad templum s. Christophori, unius ex 14 in necessitatibus Patroni, vulgo „14 nothhelfer“, solemnī processio instituta, et cum hoc comprecantes non exaudirentur, 2. Septembris altera ad Matrem Dolorosam Labacensem, post coeco restitutum visum miraculis claram, stabilita, ac maximo concursu habita optimo successu, cum Mater gratiarum nostros aridos et pene exustos campos sequenti die salutari et copiosa pluvia beaverit et refecerit.

Notandum hoc loco venit, quod Decanus ea de causa horologium solare eo locorum, ubi modo Sacristia visitur, a nepote suo Alexio Sigismundo Thalnitscher, utpote recenter absoluto philosopho ac mathematico poni et formari curaverit, ut vicinītati, cum sublato horologio magno commodo privaretur, aliquantulum interim consuleret. Inscriptio huic adnexa lectorem ultro humanae admonebit conditionis:

HORAE PARS FLVXIT TACITE, DVM CONSPICIS HORAM
TV QVOQVE FLVXISTI, QVI VELVT VMBRA FVGIS.

Vigesima secunda Septembris Julius pictor, postquam Capellam s. Dismae perfecerat, salam Comitis Weichardi Ferdinandi Barbo, generis splendore et animi magnitudine clari perficiendam aggredi-

tur, quam spatio duorum mensium ad miraculum illustravit, ut ars ne magis, an inventoris ingenium triumphaverit, dubium reliquit.

Haec dum aguntur, alteram post nuperam ad Donawertham in imperio Romano contra Gallo-Bavaro ad Hochstet reportatam victoriam magno cum gaudio intelleximus, cum id 19. Augusti per specialem cursorem Vienna a Comite a Kauniz, utpote per suum Capellanum Ludovicum a Pivizhaim Principi nostro Capitaneo nunciatur. Respirarunt tandem anxii hucusque animi ab omni timore invasionis et irruptione inimicorum. Ut proinde Deo debitae gratiae redderentur, cantatum in Oratorio Corporis Christi 28. mensis Septembris „Te Deum“, pontificante Decano in absentia celsissimi Ordinarii et gravissime decumbente Praeposito Joanne Baptista Preschern, viro sapientia, eloquentia ac eruditione facile principe, qui eodem die vesperi hora septima pie in Domino obdormivit non absque luctu universali, praesertim vero Academiae Operosorum Labacensium, qui decus suum ac gloriam, ceu praesidem intempestive extinctum dolebat. Proposuit is sibi dudum in neo-Basilica primam e suggestu ad populum dicere concionem, at Deus aliter disposuit et coelo maturum ad se avocavit. Meretur et is prosperam sui memoriam cum ope et consilio multum neo-fabricae profuerit.

Cum itaque, ut supra dictum, tempus faveret, laboratum, usque dum binae turres ad aequalitatem tecti deductae sunt; tum sub tecto usque ad 15. Novembris, donec 16 fornices, sacellorum et duorum chororum lateralium videlicet, perfecti sunt. Julius demum, postquam denuo statutum cum eo de pretio laboris futuri anni, iter suum in patriam cum suo scolari Carolo Carlini 25. dicti mensis aggreditur. Et haec de fabrica huius anni, pro cuius coronide addere libet, quod 30. Novembris, die festo s. Andreae, primus ex neo-Canonicis D. Franciscus Bernardus Fischer in Oratorio Corp. Christi solemnissime fuerit installatus, quem una cum suo maecenate seu fundatore D. a Kierchberg ac universo Capitulo Labacensi a prandiis tractavit saepedictus Decanus, qui summopere laetabatur, quod non solum molem Basilicae eius industria sub tectum deductam, sed una pariter ministrorum numerum, qui hanc condecorare poterunt, eius consilio augeri coram viderit.

CAPUT XVI.

Acta anno MDCCV.

Quintus annus fabricae palatior, ob binas memorabiles anno elapso ad Donawertham et Hochstet reportatas victorias, videlicet ob profligatos Bavaro-Gallos, ob Hungaros tumultuantes intra fines cohibitos, ob servatam Tyrolim, ob piratas Gallos mari Adriatico infecta re retrocedere coactos. Hi inquam prosperi successus calcar addiderunt Decano, ut operi coronidem imponere pari zelo, quo inceperat, conaretur. Mature proinde ac hiemis tempore meditabatur de necessariis, parabat media, et ne quidquam suo tempore opus retardare posset, prospexit de omnibus, quin ultimo anno fabricae eadem pari felicitate, qua incoepa, terminari possit. Materialia proinde, uti lateres coctiles pro laqueari navis Basilicae oportuno hiemis tempore advehuntur; quibus paratis 16. Martii denuo initium fabricae datum cum fabri tignarii primum lignis pro turribus campanariis requisitis aptandis admoventur. Hoc intra octiduum opere finito, trabes pro laqueari sustentando construunt, quod hac de causa praevisum duxit Decanus, fabricae Director, ne cum Julius Qualeus pictor denuo redierit, a suo opere reassumendo tardetur.

Quandoquidem de tali Julio sermo incidit, placet hic id subjungere, quod in eius commendationem Labacensis quidam philosophus absolutus, artis pictoriae gnarus, ex Perusina universitate Labacum scripserat, prid. Id. Novem. ann. 1704. his formalibus, praemissis praemitendis:

„Cinianus Franceskini in pictura pater et Julii nostri Qualaei avus, qui primus in Italia esse dicitur et Carolo Morato antepositus, supra quatuor portarum fastigia 8 angelos elegantissime efformavit.“ Paulo post subjungit: „Cum accurate considerarem, maxime picturas Franceskini, nunc primi Bononiae pictoris, easque cum Julii nostri combinarem, cui palmam darem dubius haerebam. Pro Franceskino mirabiles, alti et amoeni colores, vultuum et vivae quasi carnis amoenitas, delineatio accuratissima perorabat; pro Julio e contra alia a discipulo inventa et magistro ignota quorundam colorum compositio, magnarum figurarum majestas, ingeniosa inventio et vel maxime rara in primo non visa dispositio. Si igitur uti saepius non male dixit Julius, primi mundi pictores non uni rei inhaerendo, eandemque laboriose expoliendo, sed per multa ingeniose inventa artificioseque disposita opera immortale sibi nomen effecerunt. Qualaeum Franceskino, discipulum magistro palmam praeripuisse dico.“

Aliud elogium dedit idem Romae existens litteris suis 17. Decembris ibidem Labaco transcriptis; „Si picturas Gavoli Romani cum Julii Qualaei conferam, nunc hic, nunc ille praevalere videtur. Uterque promptus velox, fertilis; in ideis Julius velocior, in inveniendis fertilior; uterque amoenus in colorando. — Gavoli, si omnia opera eius consideremus, praestantior, imo ita praestans, ut nihil mihi in omnibus Romanis operibus in hoc genere arriserit, praesertim in opere sub 4 tholi partibus s. Agnetis facto, quod tam raram habet dispositionem, vultuum et colorum amoenitatem, ut rarior desiderari vix queat. Julio saepe officit nimia celeritas, Gavolio relatio quaedam vultuum et nimis reflexi luminis usus. Haec de utroque solita mea in dicendo liberalitate adnotavi, cui haec non placent, suppeditet meliora, sententiam mutare parato.“

Redeamus, unde digressi sumus, ad fabricam. A 23. Martii usque ad 2. Aprilis textura lignorum ac trabium ad sustentandum laqueare majus navis Ecclesiae paratur, qua die laqueari ipso initium datum, et ultra medietatem opus 18., reliquum vero ultima dicti mensis absolutum. Gypsatores tres 16. Aprilis in Sacello Corp. Christi exornando lenti operis initium dedere, donec cum iis conventum de pretio, non hebdomadatim, uti hactenus factum, sed de opere ipso universim elaborando. Quod tantum effecit, ut, quod pluribus annis non perfecissent, hoc ipso anno ad finem deduxerint, non solum integra die, sed et noctis adminiculo inter lumina strenuam operam navando. Hinc factum est, ut 12. Maji altare sacratissimi Corporis Christi, et quod reliquum Sacelli perficiendum erat, expoliverint ad 10. Junii usque.

Muratores ad parietes tam intra quam extra Templum coemento obducendas accinguntur, et pars eorum portum sacrario pro officialibus Capituli nec non conservatorio suppellectilis Congregationis sacratissimi Corporis Christi destinato imponendo, occupatur. Quae dum aguntur, celsissimus Episcopus Ordinarius, cum denuo spes affulgeret maxima affinem suum, Franciscum Antonium ex Comitibus ab Harrach, Episcopum Viennensem, ad Coadjutoris munus Archiepiscopatus Salysburgensis promovendi, iter suum Vienna Salysburgum 5. Maji aggreditur; quod, ut infra patebit, juxta vota cessit. Synodus interim, quae 26. Aprilis Oberburgii celebrari debuerat, ut Labaci sequenti anno in Neo-templo solemniter produceretur conjunctis viribus, dilata fuit.

(Continuabitur.)

IV.

MISCELLANEA.

Alleluja post Missam de Requite? Quum tempore paschali administrandum est SS. Eucharistiae Sacramentum ante vel post missam *de Requite*, debentne dici Oratio et versiculi de tempore atque *Alleluia*?

S. R. Congregatio ad relationem Secretarii sic declarare censuit: *Affirmative quoad Orationem et versiculos, negative quoad Alleluia*. Atque ita declaravit et servari mandavit et die 26. Novembris 1878.

Absolutio complicitis simulata. Episcopus Rodez Sacrae Poenitentiarie hoc dubium proposuit: Utrum scilicet confessarius, qui suum vel suam complicem in peccato turpi, ad mentem Bullae *Apostolicae Sedis* n. 10, simulaverat absolvisse, recitando v. g. orationem quamdam, vel alia verba pronuntiando, aut etiam tacendo, ita ut videretur tamen per signa vel per manuum gestus revera poenitentem a peccatis relaxare, incurrebat excommunicationem specialiter S. Pontifici reservatam, de qua agitur in praefata Bulla.

S. Poenitentaria, mature perpensis expositis dubiis, super iisdem pariter respondet: Confessarios simulantes absolutionem complicitis in peccato turpi non effugere excommunicationem reservatam in Bulla SS. Benedicti XIV — „*Sacramentum Poenitentiae*.“ —

Datum Romae, in S. Poenitentaria die 1 Martii 1878.

De thurificatione in Missa. A R.mo hodierno Episcopo Salforoensi quum a S. Rituum Congregatione exquisitum fuerit: An liceat absque speciali apostolico indultu in missa quae celebratur cum cantu, sed sine adsistentia sacrorum ministrorum, thurificationes peragere, S. Rituum eadem Congregatio, referente Secretario, respondit: *Negative juxta alia decreta*. Atque ita respondit et rescripsit die 7 Julii 1880.

V.

Literatur.

Missale Romanum und Proprium der Laibacher Diözese.

Die durch ihre Ausgaben liturgischer Werke rühmlichst bekannte Buchdruckerei und Verlagsbuchhandlung von Friedrich Pustet in Regensburg, deren Chef für seine eminenten Leistungen in diesem Fache von Sr. Heiligkeit Papst Pius IX. mit dem Titel eines Typographus Apostolicus ausgezeichnet wurde, hat heuer die fünfte Auflage des Missale Romanum im Klein-Folio-Formate nebst dem Proprium der Messen der Laibacher Diözese vollendet. Auf die Herstellung dieses Missale und des Propriums wurde ein ganz besonderer Fleiß und die größte Aufmerksamkeit verwendet, weshalb dieselben sowohl durch die Bequemlichkeit des äußeren Formates, als auch durch die Stärke des Papierses durch die Reinheit und Schwärze des Druckes und Wohlfeilheit sich vorzüglich empfehlen. Ein anderer wesentlicher Vorzug liegt auch darin, daß sie zugleich die neuesten Messen enthalten.

Ein solches Missale sammt Proprium kostet, eingebunden mit Signateln und Futteral, in der Katholischen Buchhandlung in Laibach (Domplatz Nr. 6):

- a) schwarz Leder mit Marmorschnitt, Rothschnitt oder Goldschnitt von 20—24 fl.,
- b) roth Chagrin mit Goldschnitt 25 fl. (Dieser Einband zeichnet sich durch Eleganz und Solidität aus),

- c) fein roth Chagrin mit geschmackvoller, reicher Goldpressung und Goldschnitt 30 fl.,
 d) " mit Neusilber-Schließen und Rosetten 35 fl.,
 e) " mit vollständigem Beschlag in Versilberung fl. 37-50,
 f) " mit Goldpressung und Farben-Einlage, mit completem Beschlag in Vergoldung 45 fl.

Feinere Einbände mit getriebenem Silber- und Gold- etc. Beschlag werden separat angefertigt und specificirte Kosten-Anschläge von der Buchhandlung auf Wunsch gerne zugestellt.

Gleichzeitig erschienen in neuer Auflage:

Missae pro defunctis — editio S. Rituum Congregationis, hujus formae sexta in Folio — mit Anhang für Oesterreich.

Die Preise für gebundene Exemplare differiren zwischen 3—7 fl.

VI.

Concurs-Verlautbarung.

Da sich für die Pfarre Mitterdorf in der Wochein bisher kein Competent gemeldet hat, so wird die Competenzzeit für diese Pfarre bis zum 15. August d. J. hiemit verlängert.

Die Pfarre Veldes im Decanate Radmannsdorf ist durch Todfall in Erledigung gekommen und wird dieselbe unterm 6. d. M. zur Bewerbung ausgeschrieben.

Die Gesuche sind an das fürstbischöfliche Ordinariat in Laibach zu stilisiren.

VII.

Chronik der Diözese.

Die höheren Weihen erhielten, und zwar das Subdiaconat am 22. Juli, das Diaconat am 23. Juli und das Presbyterat am 24. Juli d. J., folgende Laibacher Theologen des III. Jahrganges:

Hönigman Franz aus Ribnica,
 Jaklič Anton aus Dobropolje,
 Kalan Andreas aus Stara Loka,
 Krek Franz aus Selca,
 Lavrenčič Matthäus aus Vrhpolje b. Vipava und
 Nemanič Johann aus Metlika.

Der Seminarapriester Herr Johann Nagodè wurde als Pfarrcooperator in Senožeče angestellt.

Versezt wurden die Herren:

Koritnik Jakob, Pfarrcooperator in Senožeče, als solcher nach Dornegg;
 Ferjančič Jacob, Pfarrcooperator in Dornegg, als solcher nach Rovte.
 Štrumbelj Martin, Pfarrcooperator in Fara bei Kostel, als solcher nach Metlika.
 Vakselj Johann, Pfarrcooperator in Metlika, als solcher nach Višnja gora.

Borštnar Josef, Pfarrcooperator in Višnja Gora, als solcher nach St. Cantian bei Dobrava.

Die Pfarre St. Helena bei Lustthal bekam der bisherige Pfarrcooperator in St. Cantian bei Dobrava, Herr Franz Stupica, und wurde am 20. Juli d. J. auf dieselbe canonisch investirt.

Für den hochw. Herrn Johann Hudovernik, gewes. Pfarrcooperator in Selca, wurde der Defizientengehalt bewilliget.

Am 3. d. M. starb der Pfarrer von Veldes, Herr Anton Umek, und wird dem Gebete des hochw. Diözesan-Klerus empfohlen.

Vom fürstbischöflichen Ordinarate Laibach am 6. August 1882.